

AZ EMBERÉLET' KORSZAKAI.

(Folytatás.)

2. A' gyermekkor.

A' későbbi vagyis a' tulajdonképi gyermekkor hármias mozgás' mutatkozásával kezdődik, tudnillik rágás-, járás- és beszéléssel, 's a' fogváltozásig tartván, az első évtől a' nyolczadikig terjed. A' gyermek ez időkorban mintegy 42 hüvelyknyire nő 's körülbelül 40 fontot nyom; általában tehát évenként hosszasa 2—3 hüvelykkel, nehézsége 3 1/3 fonttal növekszik; e' növekedés mindazáltal az első években nagyobb, a' következőkben kisebb. Aránylag mérve a' törzsohöz, a' fej' nagysága egyre kisebbül 's a' végtagoké gyarapodik. Az élet általában egyre erősebb lesz 's a' halandóság minden évben fogy. E' korszak' végével az agy valamint a' hátgerincci velő, közeledik növekedése határához. Az izmok erősebbek lesznek, a' csontosulás előhalad 's a' csontvelő jobban kiképződik. Az arcz szélesebb lesz 's különösen a' fogak' bujása miatt, hosszabb; az orr nagyobbul 's maradó alakot nyer, midőn e' szerint az arcz, izmainak élénkebb munkássága által, több kifejezést nyer.

A' fogazás előkészít a' rágásra. A' vér' nagyobb tolakodása az inyek felé, gyakran fájdalmat, forrást és lázas mozgásokat okozó, előzi meg a' fogak' kitörését, mi körülbelül a' kilencedik hónaptól a' harmadik évig tart. A' gyermek már ekkor a' tejjel nem lakik jól; élénkebb levén izlése, kevesebb kedvet is lel ez egyféle táplálékban, 's változatosságot kíván. Lassankint elszokik az emlőtől 's táplálását az anyától nyújtott idegen anyagokból veszi, mellyeknek emésztését rágás és nyálkeverék által saját erejével végezheti.

Az első év' vége felé állani kezd a' gyermek, e' mellett mindazáltal, mint hogy a' feszítőizmok még gyöngék, könnyen elveszti a' sulyegyent. Ezután, valamihez tartózkodván, lépegetéshez kezd, részint csupa mozgási inger által ösztönözötten, részint hogy valamely távol tárgyat megkaphasson. Járása csak a' második hónap' végével nyer biztosságot, 's azonnal egyedül, szabadon és saját akarata szerint akar mozogni. Így a' mint idegen tárgyakkal kezd táplálkozni, elvonja magát anyja' karjaiból; maga lép a' földre 's önálló és szabad lesz, ugy mindazáltal, hogy erő' és gyakorlás' valamint elővigyázat' és megfontolás' hiányával levén, még mindig szüksége van az anyai felügyelésre.

E' testi változások által előkészülve van a' gyermek a' beszélésre; először egyes, inkább egytagu szavakat mondogat, és pedig elejénte csupa beszélni vágyakodásból, továbbbi cél nélkül; csak későbbben használja az egyes szavakat kívánatok' kijelelésére, midőn aztán egész mondasok' helyét kell pótolniok. Ezek legközelebb érzéki tárgyak' megjelölési (főnevek a' jelentő esetben, nominativusban), utóbb érzéki cselekményeké (igék a' határozatlan időben). A' hangképzés legtöbnyire az ajkokon kezdődik (b, p, m, v); aztán a' nyelv' hegyére megy (d, t, l, n); utóbb a' fogakra (f, sz, cz); 's csak későbbben terjed a' szájüreg' hátulsó részeire (g, k, s, r). Az egyes szavakról mondasokra jó, valamint az észfogatokról gondolatokra. Illy módon lép a' gyermek lelki viszonyba az emberek-

kel. De a' nyelv tovább vezet; a' megértés által értelmes is lesz a' gyermek; most érzéküli képzetek állnak elő a' jogrul és jogtalanságrul, jórul és rosszrul; 's a' fáradhatlan kérdezősködésekben ok és czél után, kitünik az értelmiség' nyugtalan ingere a' tudásra. Egyébiránt a' gondolkozás elejénte közvetlenül beszédbe megy által. 's a' gyermek, minden tartózkodás nélkül gagyogván, — egész lelkeke láttat; csak lassankint kezdi fontolgatni, mit és miként beszéljen.

Az élénkebbül önmunkásság miatt egyre kevesbet alszik nappal a' gyermek, végre semmit sem. Ismérte eleinte csak az érzékire van irányozva; észrevevés 's emlékezet uralkodnak benne, 's mintegy az ötödik év körül kezd munkásabb lenni a' képzelődés, ugy hogy érdeket ébred benne az elbeszélések iránt. A' benyomások maradóbbak lesznek 's az emlékezet a' beszéd által gyámolittatik; így tartatik fel némely emlékezet az időből élet' végeig, bárha általában véve a' gyermek könnyen felejt. — A' gyermekben az érzés' nagy fogékonysága tűnik ki. Könnyen megörvendeztethető; valamint meg is szomorítható, 's az ellentételes indulatok gyors változatosságban követik egymást. Az önzés még kitünőleg uralkodik benne; ez okbul mutat a' gyermek némi érzételességet; p. o. kegyetlen az állatok iránt, egykedvű marad szülők' vagy testvérek' elvesztésekor, 's épen ez által van olly mélyebb fájdalom ellen, melyet el nem viselhetne, fölfegyverkezve. Így eleinte még éppen nem hajlandó, idegen jogokat elismerni: mindent magának akar tulajdonítani 's önkaratát kivíni. De benne nyugszik egy magasabb szabadság' csirája, 's a' viszonyok ugy vannak rendezve, hogy ez kifejlődhetik; mert az erkölcsi törvény először szülői által ábrázoltatik elébe; az anya' jótéteményei először szerelmet ébresztenek benne, 's ez által gyöngédséget; az atya' komolysága 's hatalma tiszteletet gerjeszt, 's ez által engedelmességre vezérli. Így lépnek elő az erkölcsiesség' első vonásai a' szülőkhözi viszonyokban. A' gyermek ad nekik abbul, a' mit sajátjának tart, örvend önmeggyőzésének, 's minthogy örvendeztetni 's hálát látni akar, dicséretet és kedveskedést vár érte, 's így izleli a' jótét' első örömét, habár csak érzéki módon. Hogy a' szeretetet el ne veszítse 's a' büntetést kerülje, aláveti magát a' parancsnak. A' büntetés, mint az igazság' gyakorlása, jótételeg munkál; de csak akkor, ha komolyan, szenvedelem nélkül vitetik véghez, 's az igazság' keménysége szeretet által szelidítettik.

A' gyermeket szüntelen mozgás bélyegzi. Alkotni és képzeni akar, hogy hatóságát lássa, 's pajkosságra, kárörömrre és rontásvágyra is vetemül. Tulajdonképi munkálkodása a' játszás; játszás közt a' lélek nagyon fölelevenítettik, a' feltalálói lélek ébresztetik, az erő gyakoroltatik 's annak öntudata megnyeretik. Először a' gyermek csak dolgokkal játszik, aztán más gyermekekkel; így jó lassankint sajátképi társalkodáshoz; először viszonyokat költ, utóbb eseményeket, 's művészi képző-öszöntül határozottatva, játszva kisértgeti magát a' főtésben, építgetésben 'stb. A' gyermekek mindent játszva akarnak üzni 's tanulni; ezt ugy is kell; és kegyetlenség, őket valamire a' későbbi kor' komolyabb és szározabb módján birni akarni. Játszva tanulnak menni 's ugrálni, az öregek' nevetgélései közt; játszva beszélnek, az öregek' vig együtt gagyogása közt. A' társaság' foglalkozásiba 's viszonyaiba játszva tanulják be magokat, bábvilágot alkotván és csekély élettapasztalásaikat és életbölcsességeket gyakorlatilag bevén emlékezetökbe. Maga az értelem is, mellynek nyomai nálók látszanak, — játszi találósság.

HONISMERET.

I. Folyók.

(Folytatás.)

11. **Lajtha.** Osztriában ered, Ujvároskánál éri honunk szélét 's három rövidke vonalon határuul szolgál; magyar Óvárnál a' dunának erre folyó ágába ömlik. Ránk nézve ugy szólván éppen semmi jelentőségű folyó, mert hasznot belőle keveset huzunk. Némileg szabályoztaték.

12. **Rába.** Stiriából foly be hozzánk Vasvármegyében, 's ezt majd egészen keresztül szelvén, miután a' Gyöngyöst, Herpenőt, más apróbb folyókkal együtt, magába fogadá, Győrnél az erre vonalú Dunaágba merül. E' folyó, melly egyébiránt gyakori áradás veszélyeivel jár, valamint minden alább elszámálandott, kereskedési vagy hajókázási tekintetben érdektelen. Nevezetes azonban, hogy Vasvármegyének északkeleti szélén kétfelé oszlik, 's egyik ága, melly előbb a' Sopronymegye szélén eredő Répczét magához csatolja, a' **Hanság** mocsárt és fertő tavat nagy részint alkotja. Ha ezen Rábaágnak, melly a' Hanságba önti vizét, akadály tétetnék, a' Hanság talán kiszáradna, vagy legalább sokkal kissébbülne, 's aztán könnyű móddal kiszáríthatatnék; egyszersmind pedig az illy módon szaporább vizű Rába, csekély szabályozás után, mellyre leginkább Marczaltó vidékén volna szüksége, hajókázhatóvá lehetne.

13. **A' Mura.** Jókora nagyságu folyó, könnyen megbírná a' hajókat; Stiriából jöven Gräcz mellett foly el, 's alig éri Zalamegyének szélét, aztán ugyan e' megyének déli csucsát, keresztül vágja és semmi más megyét nem érintve Légrádnál a' Drávával összeolvad. Gräcz meglehetősen nagyságu és népességű város lévén a' természetlen Stiriában, e' folyó egykor nevezetes és haszonnal kamatozó lehetend, midőn utóink a' termékeny Zalának, Tolnának, Bácsnak, nem különben Verőczének és Somognak gyümölcsét ide, tudniillik a' gräci piacra, hozni értendik.

14. **Kraszna.** E' folyó nevét viselő megyében ered, 's az Ecsed nevű mocsárton végig foly, vagy inkább ez elterjedve és kiszélesedve okozza az említett mocsárt vagy lápot, 's éppen a' Szamossal egyesülvén ömlik a' Tiszába Vasárosnaménynél. A' későbbi kor emberei majd csodálkozandanak, miként engedhetük, hogy e' kis folyó olly temérdek kiterjedésű haszontalan sőt ártalmas mocsárt okozzon, millyen az ecsedi. Mibe kerülne Szathmár- 's Biharmegye lakosainak 's a' Hajdúvárosok és Nagykunsnak egy biztosságot nevezni ki, melly megvizsgálná: valljon olly magosan fekszenek e: Nagykároly, Debreczen, Szoboszló és Kardszag, hogy e' folyót csatornakép nem lehetne az említett városok felé vezetni a' Tiszába? Ha ez lehetséges, mennyi haszon háromlanék e' városokra és vidékeire! —

15. **Körös.** Három kisebb folyóbul támod. Egyik fehér Körös, melly Zarándmegyében a' körösbányai hegyekbül fakad, 's Borosjenő, Kisjenő, és Gyula mellett foly el, 's itt nagy mocsárokat hagy maga után; a' másik fekete Körös, melly Biharmegye délkeleti csucsán a' rézbányai hegyekbül ered, 's hasonlókép szép kiterjedésű mocsárok okozója, főleg Sarkad körül; Békesnél a' fehér Körössel egyesül; harmadik sebes Körös, melly Kolozsmegyében Körösfő mellett fakad, Bánfihunyad, Élesd és Tegled mellett folyva a' gyönyörű váradi völgyet végig öntözi 's Nagyváradon keresztül folyván, iszonyu nagy mocsárt vagyis a' biharmegyei és békesmegyei Sárrétet alkotva, a' főlebb említett két de most már egyesült Körösbe ömlik Körösladány és Köröstárcsa közelében. Mind a' három egyesülve Szarvas mellett folyván uj mocsárt okoz, 's Csongrádnak átellené-

ben a' Tiszába szakad. Ha ezen folyók nem volnának is hajókázhatók, mielőtt egyesültek, csak azért is ohajtható szabályoztatásuk, hogy az által a' belőlük származó mocsárok kiszáradnának, milly nagy haszon volna ez! — Azonkívül arra lehetne használni, főkép a' váradi völgyön végig kanyargó sebes Köröst, hogy e' szép völgy réteit szárazság idején zilipeknél fogva meglocsolja.

16. **Temes.** Az oláh-illyriai határörzöz ezred kerületének hegyeiből ered, 's Karansebes és Lugas mellett folyván, Pancsovánál a' Dunába ömlik, hosszas mocsárt hagyva mellékein. A' millyen visszajeszto mocsáros és homokos sivatag most e' nagy térségnek legkiterjedtebb része: éppen olly szép 's kellemeivel vonzó leszen egykor, de addig sok víz elfoly a' Dunán, és sok vadkacsát lőnek a' mocsárookban uracsaink. Igen, gyönyörű leszen egykor e' rónaság; de előbb valamely nagy változáson kell átesnünk; egy nagy rázkodásnak kell előbb a' magyarnak keblében szunyadó tehetségeket és erőket fölébreszteni, mellyek aztán e' folyóknak is parancsoljanak.

17. **Béga.** Krassó- és Hunyadmegyét egymástól elválasztó hegyfokbul fakadoz a' Béga, melly némileg csatornává van alkalmazva 's Temesvár mellett vezetve, de azért nagy kiterjedésű mocsárt okoz Torontálmegyében Nagy- és Kiskikinda között.

18. **Berettyó.** Krasznamegyében a' Krasznafolyó forrása szomszédságában **Oszoj** nevű hegybül bugyog ki. Bihar megyén keresztül Margitához közel Kis-Maria mellett foly el, és a' hazában azon legnagyobb kiterjedésű mocsár támad belőle, melly részt Bihár, Békés, Szabolcs és Heves megyékben 's a' Nagy-Kunságban fekszik; ezen mocsárbul kifolyván, közel Szarvashoz az egyesült hármas Körösbe ömlik.

19. **Hortobágy.** A' Tisza kiáradásai szülte mocsárokból foly a' Hajdúvárosok mellől, 's a' főlebbi 18 szám alatt említett nagy Sárrétben elenyészik, vagy is a' rajta áthatoló Berettyót neveli, gyarapítja.

20. **Nyitra.** Ezen nevű vármegyében ered, 's Bajmócz, Zsámbokré, Nagytapolcsán, Nyitra, és Érsekujvár alatt foly. Komáromnál a' Vágdunába merül. Talán egy hozzá hasonló nagyságu folyó sincs az országban, mellynek annyi haszna volna mint a' Nyitra folyónak. Hogy néha kárt is okoz, annyi bizonyos, de az tűrhető a' haszonnal összehasonlítva. A' szép Nyitra völgyet minden tavasszal előnti és termékenyíti, ámbár néha akkor is megtörténik áradása, mikor nem kellene; azonkívül igen derék malmokat hajt, nevezetesen Érsekujvárott.

21. **Ipoly.** Nógrádmegye éjszaki szélén ered, 's Balassagyarmatot öblögetvén, Esztergamnál ömlik a' Dunába.

(Folytatása következik.)

Figyelmeztetés lapjainkra. Folyóiratunk két első évnegyede végének közeletével bizodalmasan kérjük mind felévi, mind évnegyedi előfizetőinket, hogy buzgó igyekezetünket folyvást gyámolítani, 's további rendelkezéseiket lapjaink iránt minélelőbb megtenni méltóztassanak. Új előfizetőinknek, kik talán kezdettől ohajtanák megszerezni folyóiratunkat, az első számtól fogva, eddig megjelent hat mű-mellékletünkkel együtt, szolgálhatunk még hiánytalan példányokkal. Megrendelhetők lapjaink minden kir. postahivatalnál 's Eggenberger és Heckenast könyvárusoknál, évnegyedenként, helyben 2 frt. 30 kr., vidékre 3; fél-évre helyben 5, vidékre 6 ezüst forintjával. — Alkalom által, sőt postán bérmentve teendő rendelmenyeket is, legbiztosabban önmagához intézetni kér

a' szerkesztőség.

Megjelenik kedden 's pénteken. Előfizethetni minden cs. kir. postahivatalnál 's a' szerkesztő-hivatalnál Pesten, (Leopold-utca Rottenbiller-ház 2-dik emeletében) egész évre, postán 12, Pest-Budán 10; félévre 6, és 5 pengő forintjával.